

Dezinformarea și centenarul Marii Uniri

În contextul „războiului informațional” purtat cu metode tot mai sofisticate, se cuvin luate măsuri de contracarare a propagandei neprietenoase. Factorii de decizie din România au menirea și obligația de a scoate adevărul (atât cât este omeneste posibil) la lumină și de a-l face cunoscut. De aceea, salutăm lansarea de către Academia Română a LARICS (Laboratorul de Analiză a Războiului Informațional și Comunicare Strategică), care funcționează sub coordonarea Institutului de Științe Politice și Relații Internaționale „Ion I. C. Brătianu” (al Academiei Române), condus de prestigiosul expert Dan Dungaciu, profesor la Universitatea din București. Cercetătorii și analiștii coopțați în această structură academică urmează să se ocupe de analiza metodelor și strategiilor folosite în războiul informațional care afectează România și Uniunea Europeană și care vin în special dinspre Rusia și Ungaria. Concentrarea muncii laboratorului pe zonele și mediile în care aceste mesaje de propagandă care pot destabiliza România prind cel mai bine, adică acolo unde încrederea în instituții și în lideri este cea mai scăzută, poate corecta percepția acelei părți amăgite a opiniei publice românești. O direcție a destabilizării prin propaganda ostilă se referă chiar la făurirea statului național unitar român în 1918.

Trecutul, dincolo de orice formă de manipulare și de propagandă, este dificil de cunoscut. Dificultatea vine dintr-o chestiune relativ simplă: istoria-cunoaștere (unii îi zic și istorie-discurs) nu se poate suprapune niciodată perfect peste istoria-realitate. Cu alte cuvinte, realitatea de demult nu mai poate fi niciodată reînviată, revitalizată, copiată întocmai, ci poate fi doar reconstituită în mod aproximativ, în funcție de izvoarele păstrate și cunoscute. În plus, mai sunt și viziunile diferite ale istoricilor asupra vieții, viziuni care generează și interpretări diferite asupra trecutului (care este tot o dimensiune a vieții). Istoricii sunt și ei oameni, cu idei moștenite din familie, cu o anumită educație, cu opinii politice și filosofice, cu interese etc. Se produc, astfel, fresce diferite ale lumii și se multiplică nevoia permanentă de noi investigații istorice.

Trecutul, fiind de fapt viață revolută, este foarte tentant, are mulți fani ca ar vrea să-l cunoască fără să aibă instrumentarul necesar. Cei care descifrează trecutul în acest fel nu sunt, de regulă, specialiști, ci amatori. Amatorismul se manifestă însă și în rândul unora dintre specialiști, adică al unor istorici de meserie, care au învățat temeinic cum se poate reconstitui trecutul, dar, din varii motive, nu-l mai studiază în funcție de mesajele izvoarelor. Pe de o parte, unii reușesc să mai ajungă la izvoare, fiindcă accesul la surse presupune o pregătire superioară, dificilă, insistentă, continuă, pe care aceștia nu o au; pe de altă parte, alții ar putea să ajungă ușor la mărturiile despre trecut – mai ales la cele din epocile mai recente, elaborate necriptat și în limbi accesibile – dar preferă să nu o facă. Motivele pentru care unii dintre specialiști nu mai merg la surse se leagă de anumite concepții filosofice. De exemplu, ideea lui Francis Fukuyama despre „sfârșitul istoriei” le deschide unora apetitul pentru speculații gratuite, în condițiile în care lumea nu se mai află la zenit, ci la amurg sau la apus. În altă cuprindere, tratarea post-modernă a realității contemporanele este de ajuns adepților post-adevărului pentru repudierea reconstituirii veridice a frescelor trecutului.

În cercurile filosofice actuale, se discută mult despre natura comunicării. Pentru acești teoreticieni, comunicatorii de-acum nu mai au menirea să explice lumii realitatea care există ori s-o facă accesibilă, cunoscută, ci să construiască o nouă realitate/ noi realități, în funcție de ideile

comanditarilor lor, ale grupurilor de interese, ale liderilor comunităților. De-a lungul timpului, s-a schimbat și abordarea noțiunii de adevăr:

1. Adevărul-corespondență (sau echivalență) = discursul sau teoria trebuie să se adecveze cât mai exact cu realitatea; ideile specialiștilor reflectă realitatea așa cum este ea, o descriu și o prezintă oamenilor în mod cât mai apropiat de felul cum este ea.
2. Adevărul-coerență (de la Kant încoace) = ideile sunt adevărate dacă sunt compatibile cu ansamblul ideilor considerate la un moment dat adevărate, dacă nu contravin acestora.
3. Adevărul-semnificație = semnele și codurile prin care se comunică făuresc ele însele realitatea, iar această realitate virtuală devine adevăr; adevărul se manifestă în funcție de utilitate. Prin urmare, adevărul poate să fie diferit pentru fiecare grup de oameni și chiar pentru fiecare individ, după principiul că un leu înseamnă ceva pentru cel care nu are decât cincizeci de bani și cu totul altceva pentru cel care are un milion de lei.

Această relativizare fără limite a adevărului în general a condus, implicit și inevitabil, la relativizarea adevărului istoric, care, pentru unii, nici nu mai există și, prin urmare, nu mai trebuie căutat. De aici decurge și modalitatea de a face istorie oricum, după impresii de moment, după comanda socială, după interesul cuiva, după gustul publicului, după cota de vânzare a cărților de istorie pe piață etc. Numai că astfel de discurs despre trecut nu mai este produsul muncii specialistului, ci al imaginației amatorului (chiar dacă cel care scrie istorie este istoric cu diplomă/ diplome). Altfel spus, și specialistul de formație poate să fie amator prin modalitatea de elaborare a discursului.

Construirea de adevăruri alternative ca fresce noi ale vieții de odinioară relativizează trecutul de o asemenea manieră încât îl bagatelizează, îl ironizează, îl coboară în ochii publicului. Una este însă să greșești involuntar – fiindcă *errare humanum est* – în reconstituirea unui fragment din trecut și cu totul altceva este să pui „eroarea” ca premisă și să spui că orice tablou despre trecut este bun, este de acceptat, deoarece totul este relativ.

Unii adepți ai adevărului-semnificație îl acceptă involuntar, fără să știe teoria acestuia, doar pentru că sunt la modă ignoranța, incultura și tupeul. Disprețul față de reconstituirea veridică a trecutului se vede mai ales din cultivarea astăzi a celor două viziuni extreme despre istoria românilor:

1. Noi, românii, nu am fost nimic sau mai nimic în trecut și, ca urmare, ar fi de preferat să recunoaștem asta în studii, cărți, monografii, sinteze, manuale și să prezentăm oamenilor și, mai ales, generațiilor tinere, nimicnicia noastră.
2. Noi, românii, am fost totul în lume, dar, din prostie, modestie, miopie sau datorită unor comploturi bine orchestrate contra noastră, nu ne prezentăm lumii în lumina „adevărată”, de „genii ale omenirii”, de „părinți ai civilizației”.

În primul set de abordări intră o serie de idei minimaliste, susținute prin extragerea din scrisul istoric românesc a unor exemple selectate anume și prin obturarea, ignorarea, ocultarea altor fapte și procese istorice. Adepții acestor opinii spun că trecutul românilor a fost alterat iremediabil de mituri identitare și, mai ales, naționaliste, care trebuie eliminate. Aceste mituri ar străbate scrisul istoric românesc de la cronicari până astăzi, aproape fără nicio excepție. Cu alte cuvinte, toți istoricii români, mari și mici, ar fi greșit, de cele mai multe ori intenționat, ca să scoată în evidență măreția românilor, ca să răspundă unor comenzi sociale, ca să se plieze politicului etc. Ce propun acești critici? Paradoxal, nu propun căutarea și relevarea adevărului, ci

rescrierea relativizantă a istoriei. Ei ar dori ca istoricii români să susțină că românii nu au o origine clară, fiindcă nu sunt nici daci, nici romani, nici daco-romani, nici slavi, dar pot fi cumani, amestecuri ciudate etc., că romanizarea și continuitatea nu au existat, că poporul român nu are un loc precis de formare, că nu a avut nici coeziune și nici identitate. În consecință, în Evul Mediu, românii ar fi fost supuși cu totul regatelor și imperiilor vecine, voievozii noștri ar fi fost mereu înfrânți pe câmpurile de luptă și nu ar fi contribuit cu nimic la apărarea Occidentului și nu i-ar fi ocrotit pe făuritorii catedralelor etc. În dreaptă consecință, Mihai Viteazul nu ar fi decât un condotier, arondat conducătorilor care plăteau mai bine; ideea de unitate românească nu ar fi existat niciodată în mințile românilor de rând; unirea s-ar fi făcut prin voința marilor puteri, ajutate de o elită locală excentrică și exaltată, care ar fi copiat gesturile popoarelor occidentale. Naționaliști ar fi – după judecățile acestor exegeți – nu numai istoricii, ci și aproape toate categoriile de mari intelectuali, de la poeți precum Mihai Eminescu, George Coșbuc și Octavian Goga până la artiști plastici, muzicieni, teologi etc. În concluzie, românii nu ar fi nici generoși, nici primitivi, nici harnici, nici inventivi, ci doar niște jalnici supraviețuitori, niște trecători anonimi prin viață, răi cu străinii, chiar xenofobi, egoiști, animați de spirit gregar, lași, masă gelatinoasă ușor de modelat, fără voință și fără idealuri.

Al doilea set de abordări este opus celui dintâi, el extrăgând din istorie doar mărturiile glorioase, cele care ar reprezenta priorități românești absolute în lume, cele care ar evidenția grandoearea noastră ca popor unic și chiar ales. Mulți pornesc în susținerile lor de acest fel de la surse, interpretate însă distorsionat. Ei observă toate criticile aduse la adresa destinului românilor, se simt frustrați de cei care combat continuitatea, romanizarea, participarea la cruciadele târzii etc. și oferă explicații care să facă toate aceste critici superflue. Astfel, pornind de la o faimoasă apreciere, mai mult metaforică, a lui Herodot¹ – geții erau din neamul tracilor, iar tracii erau cel numeros popor din lume după indieni – acești „exegeți” de pripas susțin că daco-geții au dominat lumea europeană, cel puțin de la Atlantic la Urali și că românii sunt daci adevărați, care vorbeau latinește înainte de romani, că dacii ar fi fost creștini înainte de Hristos, că ei ar fi creat un imperiu și o civilizație superioară, unică, irepetabilă, cu savanți care știau medicină, botanică, astronomie etc. Prin urmare, românii nu ar fi avut nevoie în istoria lor nici de romani, nici de romanizare și nici de continuitate. Una dintre cărțile jenante care susținea, în urmă cu vreo două decenii, astfel de idei hilare se chema „Noi nu suntem romani, romanii sunt noi!”. Dar românii, în viziunea menționată, sunt mai vechi și decât dacii, fiindcă sunt creatorii mondiali ai scrisului, în acord cu „tăblițele de la Tărtăria”, cu „tablele de la Sinaia”, cu faimosul codice „Rohonczy/ Rohonczy/ Rohonc” etc. Deși istoricii de meserie s-au pronunțat de nenumărate ori, în mod științific – adică utilizând metodele consacrate și verificate – în legătură cu toate aceste izvoare, demonstrându-le importanța reală, relativitatea și chiar falsitatea, apărătorii primordialismului românesc nu se lasă, își continuă marșul triumfal, spre marea pagubă a poporului român, văzut adesea de către occidentali ca unul neserios, aplecat spre spectacular și speculație, spre ignoranță și minciună.

De unde provin oare cele două viziuni, privilegiate adesea de presă, tocmai pentru că nu sunt „pe linie”, pentru că stârnesc interes în largi categorii de cititori ignoranți sau mai puțin instruiți, pentru că aduc succes de vizibilitate? Ele sunt exagerări – câteodată până la caricatură – ale celor două mari curente de gândire din cultura modernă românească:

¹ Nimeni nu făcea recensăminte exacte, în lumea barbară, înainte de Hristos!

1. Curentul europeanist, deschis spre lume și prooccidental, care constata, cu regret și spirit critic, întârzierea sau defazarea românilor în raport cu civilizația și cultura etalon din vestul Europei.
2. Curentul protocronist, autohtonist și răsăritean, care descoperea farmecul tradițiilor noastre, ritmul nostru propriu de viață, „veșnicia născută la sat”, forța țaranului român, viețuirea prin supraviețuire și stagnare etc.

Ambele aceste curente au avut reprezentanți de seamă, intelectuali de prim rang în fruntea lor. Pentru prima orientare, este de ajuns să-i evocăm pe Titu Maiorescu – cu faimoasa sa „teorie a formelor fără fond” – și pe Eugen Lovinescu – cel care vedea în sincronizarea noastră cu Europa occidentală secretul modernizării României. Pentru cea de-a doua abordare, îi avem pe Eminescu, pe Iorga și pe Blaga, care sunt, totuși, atipici, fiindcă în elogiile lor aduse românilor și românității, în paseismul și conservatorismul lor se regăsesc și incontestabilele idei moderne, de integrare europeană, de prețuire și receptare a valorilor general-umane. Exacerbarea, vulgarizarea și caricaturizarea acestor două curente, onorabile și sustenabile amândouă, a început în secolul al XX-lea, dar s-a manifestat plener după Al Doilea Război Mondial, mai întâi sub regimul comunist.

*

Atunci când tratarea trecutului se face însă tendențios în mod voluntar, datorită unor interese politice, cu scopul influențării opiniei publice, intervine propaganda.

Pe măsură ce se apropie centenarul Marii Uniri, se aud tot mai multe voci critice privind actele din 1918, voci venite din exteriorul României, dar și din interior. Să le luăm pe rând!

La 1 decembrie 1918, s-ar fi unit doar o singură provincie – Transilvania – pe când România era veche, mare și independentă de mai înainte. Trebuie observat că teritoriile unite la 1 decembrie reprezintă circa 40% din suprafața și din populația României actuale și nu un quantum infim, cum s-a insinuat.

„Miracolul” din 1918 a fost nemeritat, fiindcă românii ar fi luptat abia doi ani (1916-1918) – cu „pauze” și aceștia – și ar fi luat la urmă totul, mai mult decât ar fi visat. Fals! Majoritatea românilor – adică înaintașii noștri din Basarabia, Bucovina, Transilvania, Banat, Crișana, Maramureș și de la sud de Dunăre – au intrat în război, în chip direct ori indirect și fără să fie întrebați dacă vor, în vara anului 1914, odată cu imperiile și țările din care făceau parte și s-au sacrificat cu sutele de mii până în 1918. „Miracolul” se referă și la următorul fapt: toată lumea știa înainte de război că dacă România se alătură Triplei Înțelegeri (Antantei) și Antanta câștigă trebuia să renunțe la Basarabia și că dacă se alătură Triplei Alianțe (Puterilor Centrale) și aceasta câștigă trebuia să-și ia adio de la Bucovina, Transilvania, Banat, Crișana și Maramureș. Or, România, prin voința națională, a luat tot ce se putea imagina atunci, adică toate provinciile cu majoritate absolută sau relativă românească (Bucovina era singura care, în urma politicii masive de deznaționalizare austro-ungare, avea doar majoritate relativă românească).

Mai importantă decât unirea de la 1 decembrie ar fi independența de la 1877. Numai că independența proclamată la 9-10 mai 1877 se referea doar la 130 000 de km pătrați, adică la cu ceva mai mult de o treime din suprafața României Mari. Firește, independența României de la 1877 a fost foarte importantă și pentru românii din Dobrogea, Transilvania, Banat, Crișana,

Sătmar, Maramureș, Bucovina și Basarabia (ei s-au și jertfit pentru această independență a țării-mamă!), dar nu i-a atins direct și imediat atunci, fiindcă erau cuprinși în alte state.

Data de 1 decembrie ar privi, totuși, prea puțini români, în raport cu masa populației și cu teritoriile alăturate Regatului României în 1918. *Stricto sensu* poate să fie adevărat acest lucru, numai că Ziua Națională de la 1 Decembrie nu celebrează doar unirea Transilvaniei, ci marchează tot ceea ce s-a întâmplat atunci, adică este un simbol al întregului an de cumpănă 1918. În acel an, s-au unit cu Țara, prin decizii luate de adunări reprezentative și recunoscute, trei mari provincii istorice, și anume: Basarabia, Bucovina și Transilvania. La 1 decembrie, s-a desvârșit un proces larg, în urma căruia România a ajuns de la 137 000 de km pătrați și de la circa 7,2 milioane (în 1914) la 296 000 de km pătrați și la 15 milioane de locuitori (în 1918-1919). Cu alte cuvinte, pornind numai de la realități, s-ar putea spune foarte bine că, în 1918, nu provinciile s-au unit cu România, ci invers, că România s-a unit cu provinciile sale istorice (cam 160 000 de km pătrați). Astfel, în Ziua Națională ne amintim de întregă acea „oră astrală” de la finele Primului Război Mondial, prin care românii și-au luat soarta în mâini și au decis să trăiască în România.

Ziua de 1 decembrie nu este potrivită ca sărbătoare, fiindcă în acel moment din an este iarnă și frig, iar românii vor să meargă la iarbă verde când sunt veseli! Este rizibil! Și Crăciunul pică iarna, când este frig. De ce să nu-l mutăm, după o astfel de logică, mai spre vară!? Pe de altă parte, zilele de 24 ianuarie, de 10 mai sau de 31 august (Ziua Limbii Române) pot să fie sărbătorite foarte bine, la fel ca data de 1 decembrie. Sunt țări în jurul nostru care au câte trei zile naționale și nu se supără nimeni.

Ziua Națională actuală a României i-ar jigni pe conlocuitorii maghiari, care – după ce că nu au fost consultați la 1918 – se simt frustrați și jigniți de sărbătoarea noastră, fiindcă Transilvania a fost ruptă din Ungaria de-atunci. Tehnic așa este: pe când România aproape și-a triplat teritoriul la 1918, Transleitania (adică jumătatea de răsărit, declarată „ungară”, a imperiului bicefal) s-a destrămat; să ne reamintim că Ungaria nu exista ca țară independentă și subiect de drept internațional de la 1541 până la 1920 și că, între anii 1918-1920, a pierdut două treimi din teritoriul său. Lăsăm la o parte faptul că acea Ungarie a pierdut în 1918 Croația, Slovacia, Transilvania etc., adică teritorii fără majoritate ungară, pe când România a obținut numai provincii istorice cu majoritate (absolută sau relativă) românească. Dar, după cum există o măsură în lucruri, nici marea sărbătoare națională a maghiarilor de pretutindeni, de la 15 martie, nu este un prilej de bucurie istorică pentru români, fiindcă atunci (în 15 martie 1848), la Bratislava, dieta revoluționară a decis (fără consultarea românilor și împotriva voinței lor) „unirea Transilvaniei cu Ungaria”. Cu alte cuvinte, ambele zile de sărbătoare au efect bumerang pentru fiecare din cele două popoare, dacă este să luăm în calcul numai semnificațiile istorice. Așa se întâmplă cam peste tot între vecini. Cele decise de maghiari la 15 martie 1848 nu s-au putut înfăptui la scara istoriei (fiindcă ungurii și secuii erau atunci cam 24% din populația Transilvaniei), pe când cele decise de români la 1 decembrie 1918 s-au transpus în practică (deoarece românii reprezentau două treimi din populația provinciei). Iar hotărârea românilor a fost confirmată (recunoscută) în mai multe rânduri prin tratate internaționale. Unde este nedreptatea? Firește, nu este vorba nici despre dreptate absolută, dar pe aceasta nu o mai caută astăzi nici filosofii. Oricum, dacă românii ar fi greșit la 1918, prin deciziile luate la Chișinău, Cernăuți și Alba Iulia, marile puteri i-ar fi sancționat, fiindcă nu se omorau nici atunci de mare dragoste pentru români și România. Or, marile puteri nu au făcut în 1919-1920 decât să aprobe ceea ce decisese românii la 1918.

Românii ardeleni nu ar fi dorit unirea cu Țara, înapoiată și balcanică, ei fiind fascinați de „cultura superioară ungară” sau austro-ungară, astfel că unirea ar fi fost făcută de un grup de intelectuali cam naționaliști. Răspunsul la această aserțiune orgolioasă a elitei ungare a fost dat în epocă, prin vocea lui Alexandru Vaida-Voevod, auzită în parlamentul de la Budapesta, în 1914: „[În ceea] ce privește cultura maghiară, și aceasta e încă fragedă, ca și cultura română. Dar și în cazul dacă ar fi vorba nu de cultura maghiară, ci de cea franceză, germană sau engleză, în zadar ați voi să ne-o acordați. E adevărat, cultura noastră e încă în dezvoltare, își trăiește abia anii copilăriei, dar ea se manifestă foarte frumos și această cultură nouă ne e mai scumpă decât orice altă cultură străină, pentru că ea e manifestarea vieții noastre sufletești, ea re-oglindește viața sentimentelor noastre”.

Toate datele de care dispunem în prezent arată că majoritatea românilor au dorit unirea Transilvaniei cu România și că au exprimat ferm acest lucru, la nivelul exigențelor democratice de atunci. Este evident că unii dintre românii ardeleni (după calculele noastre, cam 10%), nu au dorit unirea cu România, dar asta nu schimbă cu nimic datele problemei. Mai mult, comunitatea internațională a apreciat actul de voință națională a românilor, formulat în anul 1918, și a recunoscut realitățile decise de români. Atunci când a fost posibil, mai ales în Bucovina, dar și în Basarabia și Transilvania, minoritățile au fost întrebate, iar unii membri ai lor au și susținut (în 1918 și după asta) apartenența la România. Insinuarea că numai un grup de intelectuali a impus unirea este ridicolă. Mai întâi, este o jignire la adresa masei de intelectuali români care au militat sincer pentru actul unirii. În al doilea rând, nu este nimic neobișnuit ca poporul să fie condus de elite și să le urmeze. Românii ardeleni au fost condamnați de asupritorii lor să nu aibă în fruntea lor lideri politici și economici puternici, ci, până târziu, doar preoți și dascăli, adică intelectuali ieșiți din sânul lor și apropiați de ei. Dar ei – românii ardeleni – nu au rămas nicio clipă fără elite și aceasta le-a fost salvarea. Decenii la rând înainte de unire, preoții și dascălii nu-și încheiau slujbele, respectiv lecțiile, fără să spună adunărilor în care vorbeau că „soarele românilor la București răsare”. Este de ajuns să fie urmărite documentele existente, rapoartele autorităților, procesele verbale ale ASTREI, protocoalele partidelor politice, asociațiilor profesionale, școlilor etc. pentru a dovedi cum s-a pregătit unirea de jos în sus și din cele mai sofisticate și savante cercuri academice până la nivelul satelor. Este clar că intelectualii au stimulat unirea, că i-au conștientizat intens pe oameni în spiritul unirii, că i-au convins de binele care avea să vină, dar cine poate să condamne acest lucru și de ce? Lozinca elitei ardelenice de atunci a fost: „Țineți cu poporul, ca să nu rătăciți!”. Prin urmare, conducătorii, desprinși din popor, se ghidau după aspirațiile poporului, le justificau și le susțineau, iar poporul își urma conducătorii. Nici căile alese de popor (grupuri mari de oameni) nu erau infailibile, dar elitele și plebea, cel puțin din 1848 până la 1918, au mers concordant.

„Noile puncte de vedere” evocate mai sus nu sunt fabricate acum – când se apropie sărbătoarea centenarului Marii Uniri – dar nici nu se reciclează acum din pură întâmplare. Acestea au o lungă istorie în urmă. Pe de o parte, ele provin din arsenalul naționaliștilor revizionști (mai ales ungari), care au cultivat mereu, în secolul care a trecut de la 1918, ideea „nedreptății istorice” făcute Ungariei de către marile puteri, care ar fi dat cadou României „înapoiate și balcanice” înfloritoarea provincie numită Transilvania, „iluminată” timp de un mileniu de „civilizatorii Bazinului Carpatic”, adică de unguri. Limbajul detractorilor unirii nu este acum tocmai acesta – între timp formulele de exprimare s-au cizelat, s-au europenizat –, dar el se poate descifra ușor printre rânduri. Odată cu această ușoară tâlcuire, se vede limpede și sorginta lui revizionistă, neprietenoasă la adresa poporului român. Pe de altă parte, după crearea

de către Moscova leninistă a unei secții a partidului său comunist la București, în 1921, periodic, mai ales cu ocazia meteoricelor congrese ale acestei formațiuni politice de extremă stângă, se dădea cuvânt de ordine comuniștilor români să lupte pentru destrămarea României, denumită „stat imperialist, multinațional”. La fel s-a întâmplat în primul deceniu efectiv comunist (1948-1958) – „obsedantul deceniu” din literatură – când tezele lui Roller exprimau aceleași idei antiromânești. Cu alte cuvinte, până nu tocmai demult, hulirea Marii Uniri se făcea, în mod organizat și disciplinat, de către URSS și de către coloana sa a cincea, Partidul Comunist din România. Punctele comune ale celor două asalturi sunt ușor de sesizat: unirea s-a făcut pe nedrept, de către un grup de intelectuali (naționaliști/ burghezi), dar mai ales de către marile puteri (învingătoare occidentale/ imperialiste). Readucerea în atenție a acestor clișee ale propagandei de odinioară se explică prin apropierea centenarului Unirii, după cum spuneam. Numai că apropierea acestui centenar se produce: 1. în condițiile unei periculoase recrudescențe a naționalismului în Ungaria acestor ani, recrudescență condamnată chiar și de organismele europene din care Ungaria face parte; 2. în toiu unui acut conflict teritorial între Ucraina și Federația Rusă (moștenitoarea URSS), pe fondul căruia Pactul Ribbentrop-Molotov este valorizat pozitiv de către unii și din cauza căruia securitatea granițelor din regiune este amenințată. Lăsăm la o parte apropierea ciudată dintre Ungaria și Rusia, pe care inamicii unirii din 1918 o socotesc pur și simplu întâmplătoare.

Vocile nemulțumite de formarea României întregite se regroupează acum, cu ocazia centenarului și recurg la forme variate de exprimare. Pe fondul unei crase lipse de cultură istorică a opiniei publice actuale, forțele interne care cultivă relativismul istoriei și care combat ideea de unitate românească sunt dublate de unele din exterior. Pentru a pregăti sărbătoarea centenarului Marii Uniri, statul român a creat în 2016 un organism guvernamental, condus de un secretar de stat. Între timp, deja s-a schimbat structura acestui „departament”, dar strategia și tactica sa nu sunt clare, mai ales că nu are încă un buget aprobat și nici precizate modalitățile de a procura fonduri din alte surse. Între timp, în Ungaria, „Grupul de cercetători științifici ai Academiei de Științe Ungare – Elan-Trianon 100”, deși nu figurează ca un organism guvernamental, este, în fapt, puternic susținut de autorități, este format dintr-o redevabilă echipă de istorici, istorici de artă, istorici literari și sociologi, beneficiind de un substanțial fond bănesc, eșalonat pe cinci ani. Echipa are scopul să elucideze în principal condițiile în care s-au încheiat tratatele de pace și, mai ales cel de la Trianon, tratate care au condus la „pedepsirea” Ungariei, la privarea sa de „două treimi din teritoriu și din populație”. Cel puțin acestea sunt expresiile discursului oficial din Ungaria contemporană, țară care, deși aliată cu România în NATO și membră, ca și România, în UE, și-a oprit, în 2016, diplomații să participe la celebrarea Zilei Naționale a României! Din păcate, arsenalul de idei pentru cercurile ungare care deplâng Marea Unire românească de la 1918 sunt oferite, în mare parte, de românii înșiși, de acei români care cultivă blamarea istoriei naționale, care resping unitatea românească, care cer felurite autonomii istorice, care condamnă „miticisemele” și „balcanisemele” cu scopul subminării României. Prevăd că, scoțând lucrurile din context, România va fi criticată pentru naționalism, pentru preamărirea actului de la 1918 prin politica sa de stat, iar Ungaria va fi lăudată pentru obiectivitate, pentru cercetările istorice critice, pentru elucidarea dezinteresată a umbrelor trecutului.

Pe fondul ideii că românii au trăit până în secolul al XIX-lea în două țări distincte și în provincii istorice cuprinse în imperii străine, se cultivă destul de insistent ideea dezbinării

românești, a „inventării” numelui de România, a noutății ideii de unitate politică și a civilizației diferite din Transilvania în raport cu ceea ce era în regiunile extracarpatică. Din arsenalul unor epoci pe care le credeam apuse și al unor ideologii totalitare condamnate de istorie, se revitalizează idei teoretice precum: majoritățile etno-demografice sunt relative și voința lor nu mai contează astăzi; popoarele fără statalitate veche sunt popoare fără istorie și, prin urmare, au drepturi limitate; autonomiile teritoriale pe criterii etnice au rădăcini vechi, verificate de istorie etc. În mod concret, despre trecutul românilor și despre realitățile românești, se insinuează vechi sloganuri, actualizate prin adaptări recente: românii sunt un popor nou, intrat târziu în istorie; valahii și românii sunt popoare diferite; Transilvania nu are legătură cu istoria românilor; numele lui Iancu de Hunedoara trebuie schimbat în Ioan de Hunedoara; particula Napoca trebuie scoasă din numele municipiului Cluj-Napoca; imnul de stat – care ar exprima ideea retrograde – trebuie înlocuit etc. Unele dintre aceste „îndreptări” par inofensive: a spune Ioan în loc de Iancu nu schimbă mare lucru, decât că ne îndepărtează de esența unei forme românești diminutive (Iancu provine tot din Ioan) și de apropierea de numele unui erou național românesc – Avram Iancu; scoaterea particulei Napoca din numele orașului Cluj-Napoca ar șterge mai mult de un mileniu de istorie, adică tocmai rădăcinile daco-romane ale românilor.

Unele dintre aceste „propuneri” prind la publicul larg, mai ales în străinătate, și datorită curentului dacist (tracist), care-i așază pe daco-geți și pe traci la temelia tuturor popoarelor europene, cu o limbă primordială din care s-ar trage latina, cu priorități în toate domeniile, de la scris și astronomie până la arhitectură și medicină etc. Denigrarea istoriei și vieții românilor este astfel ușor de făcut, mai ales că datele sale esențiale sunt oferite de cealaltă extremă din cultura românească, aceea care acceptă doar nimicnicia românilor, spiritul lor gregar, de popor fără voință, de masă informă, „umbră fără schelet”, formată din „fețe patibulare”, cu „guri vulgare”, „puturoși”, cu un „amestec apos” în loc de creier, cu o istorie în care toți „au urinat” peste noi și din care a rezultat limba română, „bună numai pentru înjurături” etc. O altă variantă a acestei extreme afirmă că nu ne cunoaștem corect trecutul, fiindcă toți marii istorici și oameni de cultură români au operat doar cu mituri naționaliste. Pe acest fundal trist – pregătit de unii dintre noi înșine – este foarte ușor ca anumiți factori din afară să combată unitatea românească, actul de la 1 Decembrie 1918, ideea de solidaritate a românilor ca popor și ca națiune.

Dar, oare cum și de când au vrut românii intracarpatici să facă parte dintr-o Țară Românească, să trăiască în structuri politice românești, sub oblăduirea unor instituții românești? Pentru că sub comunismul nostru original, mai ales în ultimul deceniu de existență a regimului Ceaușescu, se exagera cu sloganul „luptei de veacuri a poporului român pentru unitate, permanență și continuitate”, dar și din alte motive, asemenea ideii au fost, după 1989, complet respinse, bagatelizate, ironizate. Cu alte cuvinte, s-a spus și s-a scris ditirambic că nu au existat niciodată astfel de idei în mintea românilor. De fapt, orice popor, din momentul constituirii sale, tinde să-și formeze structuri politice proprii, numite generic state, cu scopul organizării și conservării comunității etnice respective. Românii au făcut și ei același lucru, începând cu sfârșitul mileniului I d. Hr., făurindu-și astfel de formațiuni numite țări, judecii/cnezate, ducate/voievodate, domnii etc. Popoarele nu erau atunci conștiente de necesitatea unității lor politice globale, astfel că unele au rămas să trăiască în mai multe nuclee politice. Altele și-au realizat unitatea politică prin voința elitelor lor, a unor conducători energici. Românii au reușit în

secolul al XIV-lea (ceva mai târziu decât unii dintre vecinii lor) să-și formeze două voievodate cvasi-independente sau două „libertăți românești” – cum le-a botezat inspirat Nicolae Iorga – anume Țara Românească și Țara Românească a Moldovei. Restul românilor, deopotrivă la nord și la sud de Dunăre – în ciuda unor înjghebări politice proprii trecătoare – au ajuns să trăiască în state străine, în frunte că stăpâni de altă limbă și credință. Este evident că românii nu au fost „animați” permanent de „dorința făuririi statului lor unitar, național și independent”, din moment atunci erau alte priorități de viațuire și de supraviețuire. Cu timpul însă, situația se schimbă. Pe fondul acestei fărâmițări, pe la finele Evului Mediu și la începuturile Epocii Moderne, apar tendințe de unitate (parțială sau generală), stimulate de conștientizarea comunității etnice. Asemenea atitudini nu mai sunt atunci, pe la 1500-1600, rezultatul exclusiv al unor conducători luminați, ambițioși sau clarvăzători, ci ele provin și din voința poporului de jos, a comunităților grupate în anumite nuclee politice.²

Cu alte cuvinte, românii trăgeau la români cel puțin încă din secolul al XVI-lea (sunt mărturii ale unor astfel de acțiuni încă din secolele XIII-XIV). În secolul al XVII-lea, Grigore Ureche și Miron Costin, ca și Constantin Cantacuzino Stolnicul arată unitatea de origine, de limbă și de credință a românilor extracarpatici cu cei transilvăneni. La începutul secolului al XVIII-lea, Dimitrie Cantemir este primul savant român de talie europeană care face cunoscută latinitatea și unitatea românilor cu argumente științifice, în lucrări de mare anvergură, scrise în limba latină. În secolul al XVIII-lea începe lupta de emancipare națională a românilor din Transilvania, desfășurată pe plan religios (unirea cu Biserica Romei), pe plan politic (memoriile adresate Curții de la Viena și altor cancelarii și foruri europene; mișcarea *Supplex Libellus Valachorum*), pe plan social (Răscoala lui Horea), pe plan cultural (Școala Ardeleană). În această etapă a luptei naționale din Transilvania și poate fi vorba, firește, de unirea Transilvaniei cu România, fiindcă nu exista încă România. Este vorba, de aceea, de obținerea în Transilvania și Ungaria a drepturilor politice naționale ale românilor din Transilvania și Ungaria, numai acolo unde acești români alcătuiau majoritatea populației. Nu este vorba despre drepturi preferențiale ale acestor români, ci pur și simplu despre egalitatea lor cu membrii națiunilor oficiale și ai confesiunilor recunoscute („recepte”). Totuși, legăturile între românii transilvăneni și cei olteni, munteni și moldoveni sunt continue.

În secolul al XIX-lea se desfășoară mișcarea de emancipare națională a provinciilor aflate sub dominație străină și de formare a statului național unitar. Toată acțiunea era bazată acum pe ideologia daco-românismului. În această mișcare panromânească, românii din interiorul Carpaților au jucat un rol fundamental: astfel, îi găsim pe Gheorghe Lazăr, care introduce limba română la Sfântul Sava, în Țara Românească, pe Florian Aaron ca profesor al lui Bălcescu și apoi al Universității din București, pe călugărul maramureșean Gherman Vida, ca învățător al lui

² Dacă în privință a ideilor de unitate, lucrurile sunt încă, în mintea unor necunoscători sau răuvoitori, sub semnul îndoielii, ideile romanității românilor sunt atestate clar ca existând în conștiința românească în Evul Mediu. Cu alte cuvinte, unii dintre români – și nu numai dintre cei educați – au știut mereu că neamul lor se trage din romani, „de la descălecatul dintâi, sub Traian, împăratul Râmului”. Vezi lucrările lui Șerban Papacostea (*Geneza statului în Evul Mediu românesc. Studii critice*, Cluj-Napoca, 1988), Adolf Armbruster (*Romanitatea românilor. Istoria unei idei*, ediția a II-a revăzută și adăugită, București, 1993), Stelian Brezeanu (*Identități și solidarități medievale: controverse istorice*. București, 2002), Ioan-Aurel Pop (*Naștirea româniei medievale. Solidarități etnice românești în secolele XIII-XVI*, București, 1998).

Kogălniceanu și Alecsandri pe baza cronicii lui Șincai, pe Ioan Maiorescu la Craiova, pe Damaschin Bojincă ca profesor la Academia Mihăileană din Iași, pe Bărnăuțiu, pe Ștefan Micle, pe Laurian, pe Papiu-Ilarian și pe toți care au predat la universitățile României moderne și au pus temelile Academiei Române. Mișcarea de unire a Transilvaniei cu România a putut prinde contur abia după formarea României și mai ales după afirmarea României independente, devenite, la scurtă vreme, regat.

Astfel, dacă românii nu au luptat „de secole pentru unitatea națională”, ei s-au înscris în mișcarea europeană care promova statele naționale împreună cu celelalte națiuni. Nu au făcut acest lucru nici mai bine și nici mai rău ca alte națiuni. În secolul al XIX-lea și la începutul secolului al XX-lea cele mai progresiste mișcări erau cele menite să elibereze națiunile de sub robia imperiilor multinaționale și să le îndrepte spre formarea statelor naționale unitare. Cea mai puternică mișcare de emancipare națională a românilor din provinciile aflate sub stăpâniri străine s-a desfășurat în Transilvania. Astfel, se vede clar că ideile de unitate și lupta pentru emancipare națională și unire nu s-au născut între români în mod spontan și instantaneu, prin imitație sau prin efortul unor lideri exaltați sau interesați. Că nu a fost unanimitate în aceste procese, că au fost și șuvoaie abătute, că intelectualii și oamenii politici au potențat ideile de unitate românească, că poporul a fost dirijat și condus de liderii săi, acestea sunt lucruri cunoscute, recunoscute și valabile în istoria tuturor popoarelor. Istoricul însă, înainte de a releva excepțiile, aspectele marginale, curiozitățile din trecut, are obligația profesională de a preciza liniile magistrale ale mersului societății. Sau, dacă nu se ocupă de aceste constante ori linii predominante, atunci are datoria morală și intelectuală să le enunțe, pentru a nu da impresia că lumea ar fi putut sau ar fi trebuit să facă ceea ce, de fapt, nu a făcut. Menirea primă a istoricului de meserie este să studieze ceea ce a fost, nu ceea ce ar fi putut să fie, dacă nu s-ar fi întâmplat cutare lucru. Istoria contrafactuală – în vogă astăzi – poate oferi necunoscătorilor convingerea unor realități fictive, imaginate, inventate.

Linia magistrală a istoriei românilor la începutul secolului al XX-lea, în ajunul Primului Război Mondial, era făurirea statului național unitar român, prin unirea cu România a tuturor provinciilor istorice care aveau majorități etnice românești. Același ideal, de făurire a statelor lor naționale, îl nutreau toate popoarele din regiunea central-sud-est europeană, care se aflaseră de secole sub stăpâniri străine. Românii din Transilvania s-au identificat treptat cu idealul libertății și al unității naționale, ideal pe care l-au trăit, în forme și cu intensități diferite, începând cu finele Evului Mediu și du debutul Epocii Moderne. Ca și românii din Vechiul Regat, ca și basarabienii și bucovinenii, românii ardeleni s-au înscris în marea lor majoritate pe traiectoria formării României întregite, considerând, prin educația oferită de liderii lor, că cel mai bun cadru de organizare, coordonare și protejare a națiunii era statul unitar român. Acest ideal s-a înfăptuit în urmă cu nici un secol, iar realitatea care a rezultat în urma marelui efort de-atunci – România – nu și-a dat încă măsura deplinei valori în Europa și în lume³.

³ Precizez că mesajul meu pe această temă, de la Academia Română, era menit să sensibilizeze factorii de răspundere din România în legătură cu pregătirea inadecvată centenarului Marii Uniri și să ofere un exemplu de „eficiență” în tratarea chestiunii secolului trecut de la finele Primului Război Mondial. „Eficiență” se referea la vecinii maghiari, care, desigur, nu se pregătesc să celebreze unirea Transilvaniei cu România! Este clar, după toate semnalele pe care le avem, că mesajele venite dinspre Ungaria și chiar din România nu sunt și nu vor fi

Bibliografie minimală:

Lucian Boia, *Istorie și mit în conștiința românească*, 1997, București.

Lucian Boia, *Primul Război Mondial. Controverse, paradoxuri, reinterpretări*, București, 2014.

Nicolae Iorga, *În luptă cu absurdul revizionism maghiar*, București, 1991.

Liviu Maior, *Alexandru Vaida-Voevod între Belvedere și Versailles*, Cluj-Napoca, 1993.

Liviu Maior, *Alexandru Vaida Voevod. Putere și defăimare (Studii)*, București, 2010.

Horia Roman Patapievici, *Politice*, București, 1996.

Ioan-Aurel Pop, *Istoria, adevărul și miturile (Note de lectură)*, ediția a II-a revăzută, București, 2014.

Larry Watts, *Ferește-mă, Doamne, de prieteni. Războiul clandestin al blocului sovietic cu România*, prefață de Ioan Talpeș, traducere de Alex Cosmescu, București, 2011.

prietenești. După rostirea unor fragmente din acest text, în 26 aprilie 2014, în Aula Academiei, presa scrisă și vorbită, unele televiziuni au preluat însă – așa cum se întâmplă mai nou peste tot – mesajul meu trunchiat și i-au dat o amploare și o dimensiune pe care nu le-a avut. Prin poziția mea nu am jignit pe nimeni, ci am atras atenția asupra unor realități care, netratate la timp și în mod înțeles, pot învenina și mai mult raporturile româno-ungare.